

СУЧАСНА ЛІНГВІСТИКА
В ІДЕЯХ І ДОСЛІДНИЦЬКИХ ІНТЕРПРЕТАЦІЯХ

УДК 81'42

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTR.2024.49.6-22>

Радзієвська Т.В.

ORCID: 0000-0003-2871-2395

Scopus ID: 57197704820

**КОМУНІКАТИВНА ПОДІЯ ТА ЇЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ
В ДИСКУРСАХ РІЗНОГО ТИПУ
(на матеріалі мов європейського культурного ареалу)**

***Анотація.** Статтю присвячено лексико-синтаксичним засобам репрезентації комунікативної події в дискурсах різних типів. Основну увагу в межах статті приділено художньо-белетристичному та медійному дискурсам. Предметом розгляду є синтаксичні структури, які складаються з двох компонентів – т.зв. прямої мови та супутніх слів автора (ремарки). Ці компоненти відображають мовлення з різними суб'єктно-адресатними координатами, внаслідок цього з лінгвосеміотичного погляду структури, що з них складаються, відзначаються лінгвосеміотичною гетерогенністю. Матеріал дослідження охоплює українські, англійські, французькі, італійські, німецькі тексти.*

Структури зазначеного типу розглядаються як лінгвокультурний стереотип, вироблений у процесі розвитку мови й культури. Водночас матеріал різних мов діагностує значну варіативність структур у їх текстовому оформленні. В одних національних традиціях спостерігається тенденція до "зближення" двох компонентів синтаксичної структури за рахунок вживання пунктуаційних знаків, у інших, навпаки, тенденція до їх сегментації та автономізації.

У художньо-белетристичному дискурсі представлено численні випадки простого й ускладненого комбінування структурних компонентів, з ініціальною, медіальною або фінальною позицією одного з них. Лексичний інструментарій при репрезентації комунікативної події в ремарці спрямований на відображення сутнісних характеристик мовлення та мовленнєвої поведінки комуніканта. Це дієслова, в семантиці яких представлено інформацію про спосіб дії, а також інтенціональний складник мовлення. Значне місце належить лексичним

засобам, які відображають паралінгвістичний аспект мовлення, різноманітні жести, рухи, голос, тон.

Сучасний медійний дискурс також засвідчує звернення до подібних структурних одиниць та їх широку варіативність. Показано, що їх функціональне навантаження в сучасних медіа пов'язане з актуалізацією інформації певного типу та читацькими очікуваннями. Зазначено, що структури цього типу не властиві довідково-інформаційному дискурсу (енциклопедії, довідники), юридичному дискурсу (кодекси), науковому дискурсу і обмежено представлені в дискурсах інших типів.

Ключові слова: комунікативна подія, синтаксична структура, художній дискурс, медійний дискурс, пряма мова, лінгвокультурні традиції, мовленнєвий стереотип.

Інформація про автора: Радзіївська Тетяна Вадимівна – доктор філологічних наук, професор; провідний науковий співробітник відділу загального мовознавства; Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні; Національна Академія наук України.

Електронна адреса: t.v.rad@ukr.net

Tetiana V. Radzиеvska
 ORCID: 0000-0003-2871-2395
 Scopus ID: 57197704820

COMMUNICATIVE EVENT AND ITS REPRESENTATION IN DISCOURSES OF VARIOUS TYPES (based on the languages of the European cultural area)

Abstract. *The paper deals with the lexical and syntactic means of representing a communicative event in discourses of various types. The main focus of the paper is made on a fictional and media discourses. The subject of the study is syntactic structures, which consist of two components, the so-called direct speech and the accompanying words of the author (a remark). These components reflect speech with different subject-addressee coordinates, as a result of which, the structures that they consist of became heterogeneous from a linguosemiotic point of view.*

The illustrative material of the study covers Ukrainian, English, French, Italian, and German texts. Structures under consideration are interpreted as a linguocultural stereotype formed in the process of development of language and culture to represent a speech event. At the same time, the data of different languages diagnoses tangible variability of structures in their textual design. In some national traditions, there is a tendency to "bring together" two components of the syntactic structure through the use of

punctuation marks, while in others, on the contrary, there is a tendency to segment them and make them autonomous.

In fictional discourse numerous cases of simple and complex combinations are presented, with an initial, medial or final position of one of them. The lexical toolkit for representing a communicative event is aimed at reflecting the essential characteristics of speech and speech behavior of the communicant. There are verbs whose semantics contain information about the mode of speech action, as well as its intentional component. Lexical means that reflect the paralinguistic plan of speech, various gestures, movements, voice, tone are used intensively to describe additional psychological details and nuances of speech behavior.

Texts of modern media discourse also demonstrate the use of these syntactic constructions and their variability. It is shown that their functional load in modern media texts is determined by the actualization in social space of information of a certain type and reader expectations. It is noted that structures under consideration are not typical for reference discourse (encyclopedias, reference books), legal discourse (codes), academic discourse, and are limitedly represented in discourses of other types.

Keywords: *communicative event, syntactic structure, fictional discourse, media discourse, direct speech, linguocultural traditions, speech stereotype.*

Information about the author: *Radziievska Tetiana Vadymivna – doctor of philology, professor, leading researcher of the General Linguistics Department; O.O. Potebnya Institute of Linguistics; National Academy of Sciences of Ukraine.*

E-mail: *t.v.rad@ukr.net*

Сучасна лінгвістика, розвиток якої доводить слухність антропологічного вектору досліджень, постійно розширює коло питань, спрямованих на вивчення мовної прагматики, комунікативних процесів, природи діалогу, вводить до сфери аналізу нові поняття й терміни, які виявляють необхідний смисловий потенціал для опису мовлення. Так, у 80-х роках 20 ст. у лінгвістику увійшли такі, зараз широко вживані, поняття, як мовленнєвий акт, ілокуція (ілокутив), перлокуція, інтенція, інтенціональність, мовленнєва дія, перформатив (або перформативне висловлення) та ін. Парадоксальним є той факт, що ці поняття були запозичені з філософської логіки, хоча за своєю сутністю відображають найважливіші складники мовленнєвого процесу [7, 11, 12]. Те саме стосується розвитку комунікативно-прагматичних студій, пов'язаних з виникненням

.....

таких понять, як кооперативна / некооперативна мовленнєва поведінка, принцип кооперації, максими ввічливості [8, 10].

Одним із істотних кроків у розширенні діапазону лінгвістики мовлення стало введення в фокус дослідження явищ паралінгвістичної природи – так званих паралінгвістичних жестів, які доповнюють вербальне висловлення, а в окремих випадках здатні його замінити. Виділення одиниць невербальної, або кінетичної, системи розглядається як важливий етап у створенні інтегрального опису комунікативного процесу, напр. [2, 3, 5, 9]. Серед таких жестів розрізняють комунікативні та симптоматичні, а їх опис здійснюється завдяки низці визначених складників тлумачення, таких, як зображення, різні номінації певного жесту та його тезаурусно-класифікаційні характеристики. Ці розвідки, актуальні для створення лінгвосеміотичної теорії комунікації, передбачають подальше опрацювання конкретного матеріалу згідно з тими векторами дослідження, які здатні розкрити сутнісні ознаки об'єкта. З огляду на це видається, що одним із джерел вивчення релевантних аспектів мовлення, в тому числі різної знакової природи, можуть стати вироблені в межах різних дискурсів засоби репрезентації мовлення як такого.

У цій статті ми звернемося до одного з аспектів цієї актуальної проблеми, а саме – до способів репрезентації комунікативної події лексико-синтаксичними засобами, що відтворюють безпосереднє висловлення комуніканта, тобто у вигляді "прямої мови". Цей позірно нескладний спосіб відтворення мовлення в тексті тим не менш дозволяє висвітлити формально-синтаксичні і семантико-синтаксичні особливості відповідних побудов, характер відбиття в тексті компонентів мовленнєвої ситуації, її прагматичні характеристики, зокрема моделювання текстом суб'єктно-адресатних відносин (автор – реципієнт). Щодо поняття "комунікативна подія" слід сказати, що комунікативні події (монологічні, діалогічні, полілогічні), які характеризуються різноманітними ознаками, розглядаються нами як одиниці природного членування мовленнєвого континууму в процесі сприйняття цієї реальності суб'єктом.

Проте нас у цій статті буде цікавити не сама комунікативна подія як така, а її вербальна репрезентація в текстах, що належать різним дискурсам. Тому **предметом** розгляду в статті стануть мовленнєві блоки писемного тексту, де відтворюється мовлення певного комуніканта (-ів) у "режимі", що наближає вербальну репрезентацію події до референта, а саме з використанням тих структур, які у філологічній традиції прийнято називати прямою мовою.

Наведемо кілька зразків таких блоків з різних дискурсивних сфер – з художнього дискурсу 19 ст.: – *Знай, ледацю, як шанувати козацьку славу! – сказав батько Пугач, положив кий да й пішов собі геть* (1). – *Je comprends cela, dit le notaire, un homme de science ne peut s'embarrasser aux détails pratiques de la vie* (5), а також сучасного медійного дискурсу: *"Ми повинні максимально показати, що цим будівництвом не нанесемо збитки екології краю"*, – сказав Ігор Сирота (Інтернет-газ. "Версії", 2015). *"Ми помітили, що у Львові, як ніде інде, багато ікон"*, – каже віброфоніст Володимир Голоухов ("Високий замок", 2009). Слід зазначити, що ми в цій розвідці залишаємо поза межами аналізу розгляд тих складних випадків відображення мовлення, яке здійснюється в техніці непрямого вільного дискурсу або невласне прямої мови; див., напр. [4]. Отже, нашою **метою** буде виявлення особливостей лексико-синтаксичної репрезентації комунікативної події в різних дискурсах, представлених мовами європейського культурного ареалу, та окреслення можливих шляхів поглибленого аналізу матеріалу.

Якщо звернутися до тих дискурсів, які є достатньо розробленими в сучасній культурі європейських країн та визначають її характер, то слід відразу зазначити, що подібний спосіб репрезентації мовленнєвої події в тексті властивий далеко не всім дискурсам. Він обмежено представлений у науково-популярному та мемуарному текстах, а також текстах щоденників та листуванні, водночас він є абсолютно нетиповим для текстів довідково-інформаційного дискурсу (енциклопедії, довідники, довідкові посібники, словники), наукового дискурсу (статті, монографії), юридичного дискурсу (кодекси, юридична

документація), критичного дискурсу (напр., літературної, кіно- та театральної критики), есеїстики. З огляду на свої семіотичні особливості тексти драматургічного дискурсу займають у цьому ряду особливе місце і в межах цієї статті ми їх не розглядаємо.

Природно, що основним дискурсивним середовищем для функціонування мовних одиниць, що відображають комунікативну подію в новітній період розвитку мов і культур, став художньо-белетристичний дискурс. У ході розвитку національних культур європейського ареалу в ньому вироблені усталені засоби репрезентації комунікативної події в контексті опису діалогічної або полілогічної ситуації спілкування: – *He кричи, Василю, – каже Петро, – а буди козаків: украдено Череванівну з покоїв! (1). "Je crois que nous le tenons, cette fois! Dit le frère Sam, en se frottant les mains. – Je le crois aussi!" repondit le frère Sib, qui se livra à la même pantomime (8). Il silenzio durò a lungo, il Principe si spazientì: "Adesso, don Calogero, sono io che aspetto che mi dichiariate le vostre intenzioni."* (7).

Ця усталеність дає підстави стверджувати, що тут ми маємо справу з мовленнєвим стереотипом, тобто з певним окультуреним колективним уявленням, яке співвідноситься з глибинними ментальними структурами свідомості. У писемному художньому тексті такий стереотип втілюється завдяки комбінації висловлення мовця, слів автора, що утворюють лінійний фрагмент тексту, оформлений комплексом графічних засобів (абзац, лапки, тире, двокрапка, дужки тощо). Безперечно, стереотипізація засобів зображення комунікативної події, "зобов'язана" текстам фольклорного дискурсу, особливо казкам, що побутують у сучасній культурі у вигляді літературних обробок фольклорного матеріалу. Саме мовленнєві блоки, що представляють комунікативні події (репліки казкових героїв, їх діалоги), так що одна комунікативна подія "перетікає" в іншу, стають основним структурно-семантичним компонентом казок та засобом втілення сюжету. Див., напр., фрагменти: *"Was siehst du, Grauschimmel?" fragte der Hahn. "Was ich sehe?" antwortete der Esel. "Einen gedeckten Tisch mit schönen Essen und Trinken, und*

Räuber sitzen daran und lassen's sich wohl sein" (4). – Еге, брати мої, здається, хтось наш обід куштував, каже він. – Хто ж то міг куштувати? – кажуть йому брати. – Ми вже скільки років тут пробуємо, але, окрім нас, здається, ще нікого тут не бачили! (2).

Очевидно, можна вважати, що саме знайомство з казковими текстами стає чинником, що формує уявлення про те, як, у який спосіб має бути відображена комунікативна подія, що з часом стає усталеним елементом мовної свідомості. Стереотипізація мовних засобів, що формує уявлення про норму, виразно проступає в наведеному вище прикладі з української казки у фрагменті *кажуть йому брати*, який достатньо своєрідно відбиває складник комунікативної події-референта "мовленнєва дія братів" (кажуть разом?, кажуть по черзі?), внаслідок чого виникає образ колективного героя. Проте таке зображення мовленнєвої дії як складника комунікативної події у фольклорному тексті цілком звичне та природне з огляду на характер дискурсу цього типу і не може сприйматися як відхилення від норми. Нижче ми розглянемо докладніше лексико-синтаксичні характеристики та особливості функціонування синтаксичних побудов, що представляють комунікативну подію, в художньо-белетристичному та медійному дискурсах.

Передовсім слід зауважити, що основною особливістю цих речень є їх семіотична гетерогенність. Вона зумовлена поєднанням в одну синтаксичну (лінійну) структуру прямої мови (вербального компонента комунікативної події-референта), що відображає елемент вербальної взаємодії мовців, та супровідних слів автора тексту, що належить площині його взаємодії з адресатом тексту і відтак належить до метарівня. Цей метакомпонент опису комунікативної події прийнято називати також ремаркою. У нормативних або академічних граматиках сучасних європейських мов такі структури розглядаються згідно з тими мовознавчими традиціями, які склалися в культурі, їхній опис варіюється в залежності від урахування або неурахування певних аспектів таких структур, наприклад, їх семіотично-

гетерогенної природи. Один із зразків такого опису подає теоретична граматики англійської мови [6, с.1022–1025], у якій основним об'єктом уваги при формуванні засад опису стала синтаксична позиція речення, що вводить пряму мову (reporting clause). Воно може передувати прямій мові, займати медіальну або фінальну позицію відносно прямої мови, а коли reporting clause інкорпорується в пряму мову, відзначається можливість інверсії суб'єкта та предиката: "*I wonder,*" *John said / he said / said John,* "*whether S can borrow your bicycle*".

Згідно з описом інвентарю цих структур в [6] робиться висновок про те, що синтаксичним одиницям з прямою мовою відповідає певна шкала, що охоплює спектр від синтаксичних структур, де пряма мова є повністю незалежним компонентом, до тих синтаксичних структур, де вона інтегрована в структуру речення. Найбільший ступінь незалежності спостерігається, коли пряма мова вживається без reporting clause. На наступній "сходінці" шкали знаходяться випадки, коли reporting clause займає медіальну або фінальну позицію і представляє суб'єктно-предикатну інверсію: "*I wonder,* *said John,* "*whether I can borrow your bicycle*". Далі йдуть випадки, коли ремарка займає медіальну або фінальну позицію, проте без суб'єктно-предикатної інверсії. Наступним випадком за наростанням інтегрованості пропонується вважати такий, де ремарка займає ініціальну позицію і характеризується певними обмеженнями. Найбільший ступінь інтегрованості представлений у цитаціях з поєднанням прямої і непрямой мови. Таким чином, цей аналіз засвідчує, що речення з прямою мовою розглядаються авторами одночасно і як гетерогенні структури, і як синтаксично цілісні – такі, що укладаються в певну формально-синтаксичну схему, а їх опис, на думку авторів, вимагає побудови "плюралістичної" інтерпретації у вигляді спектру синтаксичних структур, за ознакою ступеня інтегрованості ремарки в пряму мову.

Як бачимо, цей опис ґрунтується на засадах формально-синтаксичного аналізу та пунктуації і принципів графічного виділення компонентів речення в писемному тексті. До його основних аспектів належать: 1) позиційно-комбінаторні

властивості ремарки (reporting clause) відносно прямої мови (direct speech); 2) кореляція між порядком слів та часом, у якому вживається дієслово; 3) умови виникнення інверсії в ремарці, її залежність від дієслова мовлення та характеру суб'єктної номінації; 4) зв'язок висловлення з прямою мовою і контекстом; 5) структурно-синтаксичні відношення між ремаркою і прямою мовою та їх інтерпретація. Зосередженість на формально-граматичних засадах опису залишає поза увагою інші питання, що виникають при зверненні до цих структур та їх функціонування в різних дискурсах. Нижче ми розглянемо лексико-синтаксичні особливості цих структур з огляду також на їхні функції в дискурсах двох типів.

Художньо-белетристичний дискурс. Якщо звернутися до художньо-белетристичного дискурсу, то можна з упевненістю твердити, що він є тим мовленнєвим середовищем, де створюються найсприятливіші умови для розроблення мовних засобів і деталізованої репрезентації комунікативної події. Це стосується як розвитку синтаксичних структур і синтаксичної техніки відображення події-референта, так і лексико-семантичних засобів. Завдяки лінійному характеру синтаксичних одиниць виникають передумови для значного варіювання в способах поєднання вербального складника комунікативної події та супровідних слів автора.

Так, крім простих випадків у межах двокомпонентної синтаксичної побудови, у художньо-белетристичному дискурсі представлено численні випадки ускладненого комбінування цих структурних компонентів. Це, наприклад, структура з медіальною позицією одного зі структурних складників, що іншу розділяє на дві частини. Широко представленим у художніх текстах є випадок, коли медіальна позиція відводиться супровідним словам автора: *"I told you", she said wearily, "it's been done before. And don't tell me your motives are different <...>"* (3).

Значно менш типовим є випадок, коли медіальна позиція в загальній конструкції, належить вербальному складнику комунікативної події: *Young Stubble went about from man to man*

.....
whispering, "Jove! Isn't she a pretty gal?" and never took his eyes off her except when the negus came in (6). Il avait appris son malheur et l'en consola tant qu'il put. – Je sais ce que c'est ! disait-il en lui frappant sur l'épaule; j'ai été comme vous, moi aussi! <...> (5).

Розгорнутий опис комунікативної події може бути представлений завдяки ітерації позиційного чергування зазначених складників, при цьому спостерігається варіювання позиції кожного зі структурних компонентів і опис породжується у вигляді їх чергування. Так само тут частіше представлено синтаксичні побудови, що починаються вербальним компонентом комунікативної події: *"Poor wretch," she said, twirling round the little bit of paper in her fingers, "how I could crush her with this! – and it is for a thing like this that she must break her heart <...>. My poor Rawdon is worth ten of this creature." And then she fell to thinking what she should do <...> (6).* Супровідні слова в ініціальній позиції трапляються значно рідше, проте не є винятком. Напр.: *Then her cheeks burned. "I'm not a drought victim," she said. Without thinking, she added, "anyway, you're hardly a spot of rain. More like a raging thunderstorm!" (3).*

Як ми бачимо, однією з важливих особливостей цих структур як елементів писемних текстів, що представляють різні європейські культури, є нетотожність їх графічного представлення, унормована варіативність, відсутність уніфікації при вживанні пунктуаційних знаків, які маркують початок і кінець структурних складників при описі комунікативної події. При оформленні подібних структур в одних національних традиціях більш поширеним є вживання тире і двокрапки, наприклад, у разі введення після ремарки (дієслів мовлення) прямої мови, що "зближує" ці складники синтаксичної структури та створює прецедент синтаксичної побудови, яка займає проміжне положення між гіпотаксисом та паратаксисом. У інших традиціях у схожих випадках спостерігаємо крапку або кому, яка сегментує опис комунікативної події на відокремлені структурні компоненти.

У розбудові лексичних засобів репрезентації комунікативної події значне навантаження приймає на себе ремарка з супровідними словами автора, у межах якої здійснюється номінативний вибір. Лексичний інструментарій тут може бути спрямованим на відображення різноманітних ознак самої мовленнєвої дії, загальної поведінки мовця, супутніх мовленню жестів, реакцій на дії адресата, психологічного стану тощо. Так, типовим явищем є вживання не лише дієслів, що найбільш узагальнено позначають мовленнєву дію (*казати, говорити*), а й тих, у семантиці яких задається інформація про спосіб дії, напр.: укр. *шепотіти, кричати, гаркнути, пробурмотіти, пробурчати, процідити крізь зуби*; фр. *murmurer, s'écrier, grommeler, pleurnicher, grogner, balbutier, soupirer*; англ. *to whisper, to exclaim, to thunder, to falter, to roar out*. Це також дієслова, що позначають місце чи статус репліки в діалозі, напр., укр. *спитати, відповісти, додати, прокоментувати, зауважити*; фр. *répliquer; continuer, répéter*.

Серед засобів відображення інтенції виділяються дві групи. Це, по-перше, дієслова, у значенні яких представлено інтенціональний складник, напр., укр. *порадити, заявити, похвалити, пригрозити, пообіцяти, пригримнути, заперечити*; фр. *reprocher, se moquer, conseiller*; англ. *to advise, to insist, to order, to promise*. Водночас, крім того, що не всім дієсловам мовлення властиве вживання в ремарці (пор. *базікати, сперечатися*), важливим питанням, яке постає при розгляді цього матеріалу, є узгодженість між ілюкотивним статусом висловлення, оформленого прямою мовою, та номінативним складом ремарки, особливо вибором дієслівної лексеми. Певні "нестандартні" поєднання здатні тут викликати стилістичний ефект.

По-друге, це одиниці інших частин мови, які несуть інформацію про комунікативний намір мовця, часто у складі певних конструкцій і зворотів на зразок *сказав він саркастично, жартівливо, з насмішкою*. Напр.: *"Top of the class," she murmured, but there was no sting in the sarcasm* (3). <...> *Sir Pitt said, with hideous attempt at consolation* <...> (6). Як правило, вживані засоби відображають кілька параметрів

мовленнєвої дії "симультанно", без їх чіткого розмежування. Так, у фрагменті "*<...> since Mr. Sedley's misfortunes,*" *Rebecca said, softening the phrase charitably for George's ear* (6) одні й ті самі засоби представляють як ставлення мовця до адресата, так і його комунікативний намір у вигляді цілісного взаємопов'язаного комплексу.

Часто носіями інформації про намір стають такі важливі складники мовлення, як тон, інтонація, голос, погляд, вираз обличчя, а також різноманітні рухи рукою, головою, що часто поєднуються з відображенням емоційного стану мовця. Напр.: *"Dearest Amelia, you are very unwell," the visitor said, putting forth her hand to take Amelia's. "What is it?"* (6). *"Could you?" Jane's face was transformed, a grin spreading across it instantaneously* (3); пор. також: *said in the same tearful tone; she said with a sweet, simple, faltering voice; she said, looking down* (6). Художньо-белетристичний дискурс, як бачимо, формує середовище, яке не лише сприяє розвитку лексико-синтаксичної техніки для відображення комунікативної події, але й створює передумови для пізнання механізмів мовлення, і тому може розглядатися як епістемічно орієнтоване утворення.

Медійний дискурс. Текстотворення в сучасному медійному дискурсі, у якому спостерігається зростання інтересу до відображення комунікативних подій політичної, соціальної, бізнесової сфер, а також сфер охорони здоров'я, освіти, спорту, культури, активно засвоює зазначені лексико-синтаксичні форми відображення комунікативної події та спирається на них. Формально-синтаксичні особливості подібних одиниць в сучасному українському медійному дискурсі описано нами в [1], де виділено 11 типів структур, що демонструє високу вживаність цього засобу медійного текстотворення. Матеріал (нижче наведений український ілюстративний матеріал дібрано з корпусу ГРАК-18) засвідчує широку варіативність позиційного комбінування складників таких структур. У ньому представлено численні варіанти комбінацій, де поєднуються вербальний складник події, ремарка, часто з коментарями журналіста, що

знаходяться в ініціальной, медіальній та фінальній позиціях, та випадки більш ускладненого характеру. Напр.: *"Мова йде про суди над колаборантами – сільськими старостами та поліцаями"*, – зауважив В. В'ятрович, додавши: *"Очевидно, упорядники <...>, свідомо додали документ, який немає до цієї теми жодного відношення, намагаючись видати бажане за дійсне"* (UNIAN.NET, 2008).

"Дієслівний репертуар" у ремарках розширює свій діапазон і включає, крім предикатів із загальним значенням мовленнєвої події *сказати, говорити*, предикати зі значно конкретнішою семантикою (*заявити, прогнозувати, зауважити, повідомити, перепитувати, зазначити* тощо). Напр.: *"Саме навколо цих позицій і шикуватиметься нова система відносин у владі, система заборони і мотивації"* – прогнозує політолог (UNIAN.NET, 2008). *"Якщо Європа не впорається із цим безпрецедентним завданням, уся європейська структура втратить для людей сенс існування"*, – заявив днями прем'єр-міністр Італії Джузеппе Конте ("Український тиждень", 2020). Часто лексичний склад ремарки пов'язаний з ситуативним контекстом комунікативної події, він може розкривати логічну, причинно-наслідкову сутність події (*сказав з цього приводу, зазначив у цьому зв'язку, відповів на це*), а також може відображати соціальні обставини події (*сказав на пресконференції, в коментарі, у розмові з кореспондентом, на брифінгу, під час зустрічі*). Рідше до ремарки потрапляють інтенціональні характеристик мовлення на зразок *сказав начебто жартома*.

Функціональний статус у медійному текстотворенні таких побудов також заслуговує на увагу: ключовим тут виявляється саме інформаційний фактор і читацькі очікування. Найчастіше поява таких структур зумовлена загальним інтересом до обговорюваної теми, наприклад до прийняття нового закону, обговорення соціальних нововведень, інформації про нову культурну подію (фестиваль, виставка) чи появу нового продукту, або ж актуальну для життя суспільства подію, що трапилась. Так, у наступному фрагменті представлено коментар представника

британської залізниці з приводу збою в роботі відповідних служб, який містить актуальну й важливу для багатьох громадян інформацію: *Apologizing to passengers for the disruption caused, a Network Rail spokesman said: "An overnight fault with our railway radio system in England and Wales has been traced to one of our major hubs <...>"* (The Telegraph, 6.12.2024). Із соціальними очікуваннями слід пов'язувати і фрагмент *"Створення єдиної партії на основі блоку ще не знято з порядку денного"* – зауважив депутат (UNIAN.NET, 2008), де відображено стан справ у процесі прийняття важливого рішення, що є актуальною інформацією для значної частини суспільства.

Іншим типовим чинником появи структурних одиниць, що відображають комунікативну подію, виступає інтерес з боку соціуму до певної помітної фігури – суб'єкта мовлення. У цих випадках у медійні тексти, темою яких стають пов'язані з нею дії чи події, доволі часто вводяться висловлення цього "героя". Так, у наступному фрагменті зі статті, присвяченій 12-річній дочці колишнього президента Франції Ніколя Саркозі та її спортивним захопленням, наводиться її висловлення: *<...> Giulia Sarkozy confiait que ses parents la soutenaient pleinement dans sa pratique sportive: "Mes parents sont très présents pour ma passion. Quand on a fait le shooting à la plage, mon père a voulu m'accompagner," avait-elle confié avant d'ajouter: "Mes parents m'ont aussi accompagné <...>"* (Le Monde, 3.09.2024). Включення подібних структур до тексту завжди пов'язане з соціальними очікуваннями. Вони набувають актуальності, коли необхідно висловити свою позицію з певного, часто "неоднозначного", приводу: *«Але особисто я проти, треба грати», – заявив Петраков у коментарі "ФутболNews"»* (Онлайн-ЗМІ "LB.ua", 2022), де відображено думку відомого футбольного тренера. Таким чином, такі синтаксичні побудови відповідають очікуванням реципієнтів медійного тексту, передають інформацію підвищеного прагматичного значення і відтак набувають у тексті атрактивної функції.

Отже, можна сказати, що кожний дискурс намагається пристосовувати цю семантико-синтаксичну форму репрезентації

комунікативної події до своїх потреб і цілей. Якщо в художньому дискурсі створюються передумови для відображення, поряд з "буквальним" відтворенням мовлення, невербальних (психічних, кінетичних, соціо-символічних) аспектів комунікації, то медійний дискурс, створюючи текст "на злобу дня", робить ставку на прагматику, на читацькі очікування, профілюючи змістові акценти інформаційних обмінів.

Водночас багатоаспектний аналіз таких структур передбачає виявлення та класифікацію численних параметрів, за якими окреслюється комунікативна подія, та функцій мовних засобів у її опису, висвітлення характеру організації інформації, її подання в світлі актуального членування речення, з'ясування функціональних характеристик синтаксичних структур відповідно до статусу й призначення дискурсу певного типу, а також ролі національних традицій в представленні подібних синтаксичних комплексів. Ці питання можуть визначати подальші **перспективи** дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Радзівєвська Т.В. Дискурсивні аспекти динаміки української мови в контексті активних мовних процесів у слов'янському світі. *Мовознавство*. 2013. №2-3. С. 149–162
2. Сєрякова І.І. Лінгвістичний аспект невербальної поведінки. *Наука і сучасність*. 2000. Вип.1. С. 241–250.
3. Сєрякова І.І. Невербалістика : основні напрями дослідження. *Проблеми семантики слова, речення та тексту*. 2009. Вип. 22. С. 325–332.
4. Смушинська І. Еволюція форм вираження авторського модусу у французькому романі. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2024. Вип. 48. С. 47-67.
5. Солошук Л.В. Невербальні складові англомовного дискурсу. *Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен*. Харків : Константа, 2005. С. 145-180.
6. A Comprehensive Grammar of the English Language / Eds. Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik J. London., New York : Longman, 1985. 1779 p.
7. Austin J. How to do things with words: (The William James lectures delivered at Harvard university). Oxford : Oxford Univ. Press, 1962. 167 p.
8. Grice H.P. Logic and Conversation. *Syntax and Semantics. 3. Speech Acts*. New York : Academic Press, 1975. P. 41–58.

9. Kendon A. Language and Gesture : Unity or Duality. *Language and Gesture: Window into Thought and Action*. Cambridge : Cambridge Univ. Press, 2000. P. 47–63.
10. Leech G. N. Principles of Pragmatics. London : Longman, 1983. 250 p.
11. Searle J.R. Expression and Meaning : Studies in the Theory of Speech Acts. Cambridge : Cambridge Univ. Press, 1979. 187 p.
12. Searle J.R., Vanderveken D. Foundations of Illocutionary Logic. Cambridge : Cambridge Univ. Press, 1985. 227 p.

ДЖЕРЕЛА

- (1) Куліш П.О. Чорна рада. Київ : Веселка, 1990. 255 с.
- (2) Українські народні казки. Київ : Веселка, 1992. 367с.
- (3) Clair D.A. Ruling Passion. London : Mills&Boon, 1983. 188 p.
- (4) Die Kinder- und Hausmärchen der Brüder Grimm. Berlin : Der Kinderbuchverlag, 1963. 455 s.
- (5) Flaubert G. Madame Bovary. URL: <https://www.gutenberg.org/files/2413/2413-h/2413-h.htm> (дата звернення 02.10.2024).
- (6) Thackeray.W.M. Vanity Fair. URL: <https://www.gutenberg.org/files/599/599-h/599-h.htm> (дата звернення 06.10.2024).
- (7) Tomasi di Lampedusa G. Il Gattopardo. Mosca : Jupiter-Inter, 2005. 216 p.
- (8) Verne J. Le rayon vert. Paris : Hachette, 1968. 228 p.

REFERENCES

1. Radzиеvska, T.V. (2013). *Discourse aspects of the Ukrainian language dynamics in the context of active linguistic processes in the Slavonic world* [Dyskursyvni aspekty dynamiky ukraïnskoi movy v konteksti aktyvnyh movnyh protsesiv u slovianskomu sviti]. *Movoznavstvo*, 2–3, 149–162 [in Ukrainian].
2. Seriakova, I.I. (2000). *Linguistic aspects of nonverbal behavior* [Linguistychnyi aspect neverbalnoi povedinky]. *Nauka i suchasnist*. V.1. Kyiv : Logos, 241–250 [in Ukrainian].
3. Seriakova, I.I. (2009). *Non-verbalistics: the main research trends* [Neverbalistyka: osnovni napriamy doslidzhennia]. *Problemy semantyky slova, rechennia ta tekstu*. V. 22. Kyiv : VTS KNLU, 325–332 [in Ukrainian].
4. Smushchinska, I. (2024). *Evolution of the forms of expression of the authorial mode in the French novel* [Evolutsia form vyrazhennia avtorskoho modusu u frantsuzskomu romani]. *Aktualni problemy ukraïnskoi linguistyky : teoria i praktyka*, 48, 47–67. <https://doi.org/10.17721/APULTP.2024.48.47-67> [in Ukrainian].
5. Soloshchuk, L.V. (2005). *Non-verbal components of English-language discourse* [Neverbalni skladovi anglomovnoho dyskursu].

Discourse as a cognitive-communicative phenomenon. Kharkiv : Konstanta, 145–180. [in Ukrainian].

6. *A Comprehensive Grammar of the English Language* (1985). Eds. Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik J. London., New York : Longman, 1985. 1779 p. [in English].

7. Austin, J. (1962). *How to do things with words : (The William James lectures delivered at Harvard university)*. Oxford : Oxford Univ. Press, 1962 [in English].

8. Grice, H.P. (1975). *Logic and Conversation. Syntax and Semantics. 3. Speech Acts*. New York : Academic Press, 41–58. [in English].

9. Kendon, A. (2000). *Language and Gesture : Unity or Duality. Language and Gesture: Window into Thought and Action*. Cambridge : Cambridge Univ. Press, 47–63 [in English].

10. Leech, G. N. (1983). *Principles of Pragmatics*. London : Longman, 1983 [in English].

11. Searle, J. R. (1979). *Expression and Meaning : Studies in the Theory of Speech Acts*. Cambridge : Cambridge Univ. Press [in English].

12. Searle, J.R., & Vanderveken, D. (1985). *Foundations of Illocutionary Logic*. Cambridge : Cambridge Univ. Press, 1985 [in English].

SOURCES

(1) Kulish, P.O. (1990). *The black counsel* [Chorna rada]. Kyiv : Veselka [in Ukrainian].

(2) *Ukrainian folk tails* [Ukrainski narodni kazky] (1992). Kyiv : Veselka [in Ukrainian].

(3) Clair, D.A. (1983). *Ruling Passion*. London : Mills&Boon [in Ukrainian].

(4) *Die Kinder- und Hausmärchen der Brüder Grimm* (1963). Berlin : Der Kinderbuchverlag [in German].

(5) Flaubert, G. *Madame Bovary*. URL: <https://www.gutenberg.org/files/2413/2413-h/2413-h.htm> (last access : 2.10.2024) [in French].

(6) Thackeray, W.M. *Vanity Fair*. URL : <https://www.gutenberg.org/files/599/599-h/599-h.htm> (last access : 6.10.2024) [in Ukrainian].

(7) Tomasi di Lampedusa, G. (2005). *Il Gattopardo*. Mosca : Jupiter-Inter [in Italian].

(8) Verne, J. (1968). *Le rayon vert*. Paris : Hachette [in French].

Дата надходження до редакції – 11.09.2024

Дата затвердження редакцією – 09.10.2024

Ця публікація ліцензована на умовах Creative Commons Attribution 4.0 International License